

Данко Антоніна Юріївна

науковий співробітник відділу економіки та управління

загальною середньою освітою

Інституту педагогіки НАПН України

(м. Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-9551-4327

antoninadanko@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Анотація. У статті здійснено науковий аналіз психолого-педагогічних чинників, що детермінують діяльність суб'єктів освітнього процесу (керівників, педагогів, учнів) в умовах глибоких соціальних трансформацій, викликаних воєнним станом та завданнями повоєнного відновлення України. Визначено, що освітня система функціонує в умовах мультифакторних змін, які поєднують кризові (війна), реформаторські (НУШ) та технологічні (цифровізація) компоненти (Гриневич та ін., 2016). Обґрунтовано, що ключовим чинником впливу є трансформація ролі школи у напрямі посилення її функції психосоціальної підтримки (Гусак та ін., 2017). Систематизовано провідні психолого-педагогічні чинники, згруповані у чотири блоки: психосоціальний, управлінський, дидактико-методичний та інноваційно-технологічний. Зроблено висновок, що ефективне управління трансформаціями можливе лише за умови системної підтримки ментального здоров'я учасників освітнього процесу та розвитку гуманістичної філософії партнерства (Топузов & Данко, 2023).

Ключові слова: психолого-педагогічні чинники, трансформації, воєнний стан, повоєнне відновлення, резильєнтність, емоційний менеджмент, психосоціальна підтримка, педагогіка партнерства, штучний інтелект, загальна середня освіта.

Постановка проблеми. Сучасна система загальної середньої освіти України функціонує в умовах глибоких соціальних трансформацій, спричинених поєднанням реформаторських процесів НУШ, глобальних світових викликів та наслідків повномасштабної війни (Гриневич та ін., 2016). Управління освітою в таких умовах потребує нового концептуального бачення, посилення психологічної складової та створення інституційних механізмів забезпечення стійкості (Лісова, 2018).

В умовах війни школа перестає бути винятково освітньою інституцією й набуває функції «емоційного прихистку». За результатами досліджень, проведених українськими та канадськими вченими, саме якість психологічного клімату школи відіграє вирішальну роль в адаптації дитини до кризових подій (Йон-Хокон Шульц та ін., 2023), часто перевищуючи вплив географічного чинника чи відстані до зони бойових дій.

Мета статті. Теоретичне обґрунтування та систематизація психолого-педагогічних чинників, що впливають на діяльність суб'єктів освітнього процесу в умовах війни та повоєнного відновлення, а також визначення стратегічних напрямів ефективного управління освітніми трансформаціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика психолого-педагогічної підтримки в умовах надзвичайних подій та війни останніми роками отримує системне наукове осмислення. Підходи до надання психосоціальної підтримки та моделі резильєнтності детально описані в навчально-методичних роботах і посібниках, які підкреслюють практико-орієнтований характер втручань у шкільному середовищі (Гусак та ін., 2017; Кісарчук та ін., 2019). Зокрема, емпіричні та методичні матеріали свідчать про ефективність комплексних програм, що поєднують психокорекційні втручання, роботу з сім'єю та міжінституційну координацію, як ключові елементи протидії посттравматичним реакціям у дітей і підлітків (Плетка, 2022; Туриніна, 2019).

У дослідженнях, присвячених професійній стресостійкості педагогів, акцентується увага на розвитку емоційної компетентності й системних механізмів профілактики вигорання (Крайнюк, 2007; Дубчак, 2017; Цибуляк, 2019). Праці практиків і теоретиків демонструють, що формування навичок саморегуляції, емпатійного слухання та емоційного менеджменту у вчителя підвищує не лише його індивідуальну стійкість, а й якість психологічного клімату закладу (Кокун & Мельничук, 2023; Овчаренко, 2013; Безтелесна & Матвійчук, 2022). Водночас в оглядах відзначається недостатність довготривалих рандомізованих досліджень ефективності окремих тренінгових програм у реальних умовах воєнного стресу, що залишає відкритим питання щодо оптимальної комбінації інтервенцій для різних вікових і контекстуальних груп (Heshmat, 2020; Лазос, 2019).

Педагогіка партнерства та моделі державно-громадського управління у контексті адаптації школи до кризових умов отримують системне обґрунтування в українських працях останніх років. Дослідження та методичні розробки свідчать, що партнерські підходи сприяють підвищенню залученості громади, оперативнішому розподілу ресурсів і більшій психологічній підтримці учасників освітнього процесу (Лісова, 2018; Топузов & Данко, 2023; Попович & Данко, 2022). Водночас практичні матеріали вказують на потребу впровадження чітких механізмів координації між школою, місцевою владою та гуманітарними структурами, оскільки відсутність таких механізмів призводить до фрагментації допомоги та нерівномірного доступу до ПСП (Локшина та ін., 2022).

Що стосується дидактико-методичних трансформацій, сучасні дослідження підкреслюють роль допрофільної підготовки, наскрізних компетентнісних практик і проектно-орієнтованого навчання як засобів, що одночасно розвивають предметні знання і психологічну стійкість учнів (Кремень, 2010; Липова, 2008; Данко, 2024).

Емпіричні дані свідчать, що інтеграція рефлексивних та практичних компонентів у допрофільну підготовку знижує тривожність учнів щодо майбутньої професійної орієнтації та підвищує їхнє відчуття контролю над життєвими траєкторіями (Pahljina-Reinić та ін., 2024).

Питання цифровізації й етичної інтеграції штучного інтелекту в освітній процес висвітлюються у звітах і аналітичних матеріалах як джерело нових можливостей для індивідуалізації навчання, так і нових ризиків, що пов'язані з приватністю даних та алгоритмічними упередженнями (Інститут педагогіки НАПН, 2024; Інститут цифровізації освіти НАПН, 2024; The 74 Million, 2023). Огляд міжнародних кейсів та пілотних проєктів демонструє, що успішна цифрова трансформація школярів можлива за умови одночасного розвитку цифрової грамотності вчителів і чіткої етичної політики щодо використання даних учнів (CT Insider, 2025; The Times, 2025).

Незважаючи на помітний прогрес у кожній із названих сфер, існує явний дефіцит міждисциплінарних досліджень, які б верифікували моделі комплексної інтеграції психосоціальної підтримки, партнерського управління, адаптивних дидактичних технологій і відповідальної цифровізації саме в умовах тривалої воєнної кризи. Саме ця прогалина визначає наукову новизну та практичну необхідність представленої статті (Гусак та ін., 2017; Лазос, 2019; Данко, 2024). Попри значний науковий доробок, системний аналіз взаємодії психологічних, управлінських, дидактичних та інноваційних чинників у контексті війни та повоєнного відновлення залишається недостатньо опрацьованим, що і визначає актуальність даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування освітньої системи в умовах війни супроводжується множинними викликами, що впливають на всі її рівні — від діяльності керівників і педагогів до психоемоційного стану учнів. Розуміння психолого-педагогічних чинників, які визначають стійкість та ефективність освітніх процесів, потребує комплексного аналізу та міждисциплінарного підходу (Лісова, 2018; Кокун & Мельничук, 2023). Одним із ключових чинників є психосоціальний, що розкриває значення резильєнтності та емоційного менеджменту в адаптації учасників освітнього процесу до стресових умов. Хронічний стрес, невизначеність і пережиті втрати суттєво погіршують когнітивні та соціально-адаптивні здібності дітей, а отже, негативно позначаються на навчальній діяльності (Кісарчук та ін., 2019; Плетка, 2022). Водночас педагог, який сам перебуває під тиском обставин, часто стикається з ризиками професійного та емоційного виснаження (Дубчак, 2017). Тому саме розвиток емоційної компетентності, навичок саморегуляції, здатності підтримувати психічну рівновагу стає базою, на якій вибудовується якість навчального процесу (Безтелесна & Матвійчук, 2022; Овчаренко, 2013). Емоційний інтелект виступає інструментом, що забезпечує вчителю можливість бути джерелом стабільності та емоційної безпеки для школярів (Овчаренко, 2013).

Не менш значущим є управлінський чинник, який визначає ефективність організації освітнього процесу в умовах трансформацій. Війна показала обмеженість традиційної адміністративної моделі управління, яка в кризових обставинах не забезпечує достатньої швидкості реагування та гнучкості. Парадигма педагогіки партнерства, заснована на довірі, взаємоповазі та спільній відповідальності, стає більш дієвою (Топузов & Данко, 2023; Ковальчук, 2023). Вона передбачає як державно-

суспільну взаємодію (координацію зусиль державних, громадських, міжнародних інституцій у наданні психосоціальної підтримки), так і партнерство всередині освітнього середовища. Педагогічний колектив, який практикує внутрішнє партнерство, значно легше впроваджує зміни, підтримує учнів та зберігає психологічну стабільність у складних обставинах. Роль керівника при цьому трансформується: він виступає фасилітатором, модератором та організатором ефективної взаємодії, а не лише адміністратором (Стадник & Кубіцький, 2025).

Дидактико-методичний чинник охоплює адаптацію освітніх технологій та формування нових підходів до навчання, які відповідають особливостям воєнних і повоєнних умов. Значної ваги набуває допрофільна підготовка у гімназіях, яка втрачає суто орієнтаційну функцію та стає засобом психологічної підтримки й формування життєстійкості учнів (Данко, 2024). Вона створює можливості для розвитку самостійності, цілепокладання, рефлексивності — якостей, що допомагають подолати невизначеність та знизити тривожність. У поєднанні з наскрізним навчанням, яке інтегрує ключові компетентності НУШ у всі предмети, це забезпечує формування адаптивного, гнучкого й стійкого до стресу мислення траєкторіями (Pahljina-Reinić та ін., 2024).

Проектні, інтегровані та STEAM-технології також сприяють підвищенню навчальної мотивації та відчуття контролю над власною діяльністю, що є важливим психологічним ресурсом у період кризи.

Інноваційно-технологічний чинник охоплює роль цифровізації та штучного інтелекту у функціонуванні освіти під час війни (Інститут педагогіки, 2024). Ці технології забезпечують неперервність навчання, компенсують обмеження доступу до очного формату та сприяють індивідуалізації освітнього процесу (CT Insider, 2025; The Times, 2025). ШІ допомагає адаптувати навчальні матеріали до потреб учня, оптимізує рутинні завдання педагога та створює умови для більш гнучкого планування освітньої траєкторії. Проте поряд із можливостями існують і значні виклики: етичні питання використання даних, потреба у розвитку цифрової компетентності педагогів, ризики алгоритмічної упередженості (Alshamrani та ін., 2019). Умовою ефективного використання ШІ є підготовка педагогів до нової ролі — ролі фасилітаторів, здатних поєднувати технологічні можливості з гуманістичними принципами освіти.

Таким чином, діяльність суб'єктів освітнього процесу в умовах війни визначається складною взаємодією психосоціальних, управлінських, дидактичних та технологічних чинників. Тільки цілісний підхід дає змогу сформулювати ефективні моделі освітньої взаємодії, які забезпечать стійкість та розвиток системи освіти.

Висновки. Проаналізувавши особливості впливу трансформаційних процесів на освіту в умовах війни та повоєнного відновлення, можна стверджувати, що ключовим ресурсом стійкості освіти є поєднання психологічної підтримки, гнучкого управління, адаптивних педагогічних методик та інноваційних технологій. Психологічна складова навчального процесу перестає бути факультативною — вона стає підґрунтям для успішної навчальної діяльності, оскільки резильєнтність, емоційний менеджмент педагогів та підтримка учнів є вирішальними для функціонування школи у кризових обставинах (Кісарчук, та ін., 2019; Крайнюк, 2007). Управлінська модель освіти потребує трансформації у бік партнерства, взаємодії та зниження ієрархічного тиску. Саме партнерська парадигма дає

зможу забезпечити ефективну комунікацію, розподіл відповідальності та підтримку психологічного добробуту всіх учасників освітнього процесу (Топузов & Данко, 2023; Лісова, 2018)). Дидактичні підходи мають бути спрямовані на формування життєстійкості, критичного мислення, вміння діяти в умовах невизначеності. Адаптивні освітні технології, допрофільна підготовка та наскрізне навчання відіграють важливу роль у зниженні навчальної тривожності та розвитку самостійності учнів.

Інноваційно-технологічний аспект освітнього процесу, особливо інтеграція штучного інтелекту, розкриває значний потенціал для підтримки індивідуального навчання та оптимізації діяльності педагогів. Водночас його ефективність залежить від відповідальної реалізації, розвитку цифрової компетентності педагогів і дотримання етичних стандартів.

У цілому трансформації, спричинені війною, актуалізують потребу у створенні гуманістичної моделі освіти, яка забезпечує не лише академічні результати, а й ментальне здоров'я, соціальну підтримку та стійкість спільнот. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні практико орієнтованих моделей інтеграції зазначених чинників і вивченні ефективності програм резильєнтності та цифрових інструментів у реальних умовах українських ЗЗСО.

Використані джерела

1. Гусак Н., Чернобровкіна В., Чернобровкін В., Максименко А., Богданов С., Бойко О. Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс / за заг. ред. Н. Гусак // Навч.-метод. посіб. Нац. ун-т “Києво-Могилянська академія”. Київ: НаУКМА, 2017. С. 92.
2. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації. Київ: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. С. 216.
3. Лісова Н.І. Державно-громадське управління розвитком загальної середньої освіти в малих містах України: [монографія]. Черкаси : Видавець Пономаренко Р.В., 2018. 360с.
4. Чижевський Б. Г. Вимоги законів щодо розвитку сфери науки та освіти. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том III: Констатації та діалоги в просторі науки та освіти* [колективна монографія] / [Наукова редакція: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Ужгород – Київ – Херсон : Посвіт, 2020. С. 301–321.
5. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. К. : ТОВ “Видавництво “Логос”, 2019. 207 с.
6. Романчук О. І. Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки й сучасні підходи до терапії. URL: https://i-cbt.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Romanchuk_PTSD.pdf.
7. Плетка О. Психосоціальна підтримка підлітків, що пережили страхіття війни. Методичний посібник. К.: Центр реадaptaції та реабілітації «ЯРМІЗ», 2022. 54 с.
8. Балакірєва О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб. *Вимушені переселенці в Україні: питання термінового та*

- середньострокового реагування : мат. круглого столу (9 липня 2014 р.).* Режим доступу : <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html>
9. Локшина, О., Глушко, О., Джурило, А., Кравченко, С., Максименко, О., Нікольська, Н., & Шпарик, О. (2022). Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. *Український Педагогічний журнал*, (2), 5–18. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-5-18>.
  10. Туриніна О.Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ.вищ.навч. закл. К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2019. 160 с.
  11. Йон-Хокон Шульц, Хелен Норгайм, Соня Гомез, Анеліз Оліз: Підтримка відновлення учнів у надзвичайних ситуаціях: навчально-методичний посібник. Арктичний університет Норвегії (Department of Education, University of Tromsø, the Arctic University of Norway), «Norwegian Refugee Council», Осло, Норвегія. К., 2023. 36 с.
  12. Крайнюк В.М. Психологія стресостійкості особистості: монографія. К.: Ніка-Центр, 2007. 432 с.
  13. Heshmat Sh. The 8 Key Elements of Resilience. *Psychology Today*. 2020. URL:<https://www.psychologytoday.com/us/blog/science-choice/202005/the-8-key-elements-resilience>
  14. Дубчак, Г. М. (2017). Психологічні основи професійної стресостійкості майбутніх фахівців. Київ: Талком. 321 с.
  15. Цибуляк, Н. Ю. (2019). Професійна стресостійкість спеціального педагога. *Науковий вісник Херсонського університету. Серія: Психологічні науки*, 4, 266-274. <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2019-4-35>
  16. Мешко, Г. М. (2018). Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 438 с.
  17. Безтелесна Л. І., Матвійчук Ю. В. Емоційний менеджмент як інструмент забезпечення зростання продуктивності бізнесу. *Вісник НУВГП. Економічні науки : зб. наук. праць*. Рівне : НУВГП, 2022. Вип. 2(98). С. 3-12.
  18. Овчаренко Г. Р. Структурна модель емоційного інтелекту. *Вісник післядипломної освіти*. 2013. Вип. 9(2). С. 261-267.
  19. Кокун О. М., Мельничук Т. І. Резилієнс-довідник: практичний посібник. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023. 25 с.
  20. Лазос Г. П. Теоретико-методологічна модель резильєнтності як основа побудови психотехнології її розвитку. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2019. № 2-3 (17). С. 77–89. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2019.3.17.9>
  21. CT Insider, “AI is already here. Artificial intelligence is already changing how CT students are being taught,” *CT Insider*, 2025. [Online]. Available: <https://www.ctinsider.com/news/education/article/ai-education-ct-schools-east-hartford-lebanon-tech-20302119.php>
  22. The Times, “Now AI is coming to the classroom as tech revolutionises lessons,” *The Times*, 2025. [Online]. Available: <https://www.thetimes.co.uk/article/now-ai-is-coming-to-the-classroom-as-tech-revolutionises-lessons-s8nwdtdtl>

23. The 74 Million, “Shockwaves & Innovations: How nations worldwide are dealing with AI in education,” *The 74 Million*, 2023. [Online]. Available: <https://www.the74million.org/article/shockwaves-innovations-how-nations-worldwide-are-dealing-with-ai-in-education/>
24. Інститут педагогіки НАПН України, “Використання штучного інтелекту в освітньому середовищі,” lib.iitta.gov.ua, 2024. [Online]. Available: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743397/>
25. Інститут цифровізації освіти НАПН України, “Цифрова компетентність вчителя,” <https://www.google.com/url?sa=E&source=gmail&q=sites.google.com>, 2024. [Online]. Available: <https://sites.google.com/iitlt.gov.ua/digitalteacherscompetence>
26. Данко А. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ГІМНАЗІЯХ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. *Problems of the modern textbook*. 2024. № 32. С. 83–94.
27. Данко А. Психосоціальна підтримка як складова державно-суспільно взаємодії в умовах воєнного стану. *Актуальні питання забезпечення стійкості системи управління освітою в умовах воєнного стану : МАТЕРІАЛИ ВСЕУКР. НАУКОВО-ПРАКТ. КОНФ.*, м. Краматорськ-Київ, 22 лют. 2024 р. 2024. С. 217–220.
28. Топузов, О. М., Данко, А. Ю. (2023). Система освітнього партнерства закладу загальної середньої освіти України в умовах війни. *Український Педагогічний журнал*, (3), 5–12. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-5-12>
29. Онаць О. М., Данко А. Ю. Психологічні аспекти педагогіки партнерської взаємодії в закладах освіти у підручнику для керівника. *Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць*. 2022. Вип. 29. С. 172-184.
30. Попович Лідія, Данко Антоніна. Проблема державно-громадського управління закладами загальної середньої освіти на засадах партнерської взаємодії у посібнику для керівника. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу: збірник тез доповідей*. [Електронне видання] Київ : Педагогічна думка, 2022, С. 56–58.
31. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
32. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 №463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.
33. Кремень В. (2010) Профільне навчання: шлях до ефективної реалізації. *Освіта України*. № 3-4. С.4
34. Липова Л.(2008) Теорія і практика здійснення профільного навчання в середній загальноосвітній школі. *Директор школи, ліцею, гімназії*. №5. С.32-37.
35. Топузов, О.М. (2021). Освітнє партнерство закладу загальної середньої освіти як чинник успішної організації системи допрофільної підготовки і профільного навчання учнів. *Допрофільна підготовка учнів у сучасній гімназії: стан, проблеми, перспективи: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного семінару*. 7–11.
36. Ковальчук В.А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.

37. Коханова О. Партнерство як фактор соціалізації особистості. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2004/1/O_Kokhanova_PPTP_2_IPSP
38. Нова українська школа / Концептуальні засади реформування середньої школи. Кол-в авторів: Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Кобернік І., Ковтунець В. та ін. К., 2016. 33 с.
39. Стадник Б., Кубіцький С. Методичні рекомендації щодо оптимізації управління роботою з обдарованими дітьми в гімназії. *Матеріали конференцій МЦНД*. 2025. №. 21.02. 2025; Запоріжжя, Україна. С. 35-43.
40. Alshamrani, A., Myneni, S., & Chowdhary, A. (2019). A survey on advanced persistent threats: Techniques, solutions, challenges, and research opportunities. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, 21(2), 1851-1877.
41. Pahljina-Reinić R., Rončević Zubković B., Kolić-Vehovec S. Achievement goal orientation profiles and the experiences of gymnasium students with digital technologies in education. *Psihologijske teme*. 2024. Т. 33. №. 1. С. 67-89.

References

1. Husak, N., Chernobrovkina, V., Chernobrovkin, V., Maksymenko, A., Bohdanov, S., & Boiko, O. (2017). *Psykhosotsialna pidtrymka v umovakh nadzvychainykh situatsii: pidkhid rezyliens* (N. Husak, Ed.). NaUKMA.
2. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації. (2017). *Universytetske vydavnytstvo PULSARY*.
3. Lisova, N. I. (2018). *Derzhavno-hromadske upravlinnia rozvytkom zahalnoi serednoi osvity v malykh mistakh Ukrainy [Monograph]*. Vydavets Ponomarenko R. V.
4. Chyzhevskiy, B. H. (2020). Vymohy zakoniv shchodo rozvytku sfery nauky ta osvity. In Ya. Hzhesiak, I. Zymomria, & V. Ilnytskyi (Eds.), *Rozvytok suchasnoi osvity i nauky: rezultaty, problemy, perspektyvy* (Vol. 3, pp. 301–321). Posvit.
5. Kisarchuk, Z. H., Omelchenko, Ya. M., Lazos, H. P., Lytvynenko, L. I., & Tsarenko, L. H. (2019). *Psykhologichna dopomoha postrazhdalym vnaslidok kryzovykh travmatychnykh podii* (Z. H. Kisarchuk, Ed.). Logos.
6. Romanchuk, O. I. (2017). *Psykhotravma ta sprychyneni neiu rozlady: proiavy, naslidky y suchasni pidkhody do terapii*. https://i-cbt.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Romanchuk_PSTD.pdf
7. Pletka, O. (2022). *Psykhosotsialna pidtrymka pidlitkiv, shcho perezhlyli strakittia viiny. Tsentr readaptatsii ta rehabilitatsii «YARMIZ»*.
8. Balakirieva, O. (2014). *Spektr problem vymushenykh pereselentsiv v Ukraini: Shvydka otsinka situatsii ta potreb*. In *Vymusheni pereselentsi v Ukraini (Round table materials)*. <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html>

9. Lokshyna, O., Hlushko, O., Dzhurylo, A., Kravchenko, S., Maksymenko, O., Nikolska, N., & Shparyk, O. (2022). Orhanizatsiia osvity v umovakh viiny: Rekomendatsii mizhnarodnykh orhanizatsii. *Ukrainskyi Pedahohichnyi Zhurnal*, 2, 5–18. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-5-18>
10. Turynina, O. L. (2019). *Psykholohiia travmuiuchykh sytuatsii*. Vydavnychiy dim “Personal”.
11. Schultz, J.-H., Norgheim, H., Gomez, S., & Oliz, A. (2023). *Pidtrymka vidnovlennia uchniv u nadzvychainykh sytuatsiakh*. Norwegian Refugee Council.
12. Krainiuk, V. M. (2007). *Psykholohiia stresostiikosti osobystosti*. Nika-Tsentr.
13. Heshmat, S. (2020). The 8 key elements of resilience. *Psychology Today*. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/science-choice/202005/the-8-key-elements-resilience>
14. Dubchak, H. M. (2017). *Psykholohichni osnovy profesiinoy stresostiikosti maibutnykh fakhivtsiv*. Talkom.
15. Tsybuliak, N. Yu. (2019). *Profesiina stresostiikist spetsialnoho pedahoha*. *Naukovyi Visnyk Khersonskoho Universytetu. Psykholohichni Nauky*, 4, 266–274. <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2019-4-35>
16. Meshko, H. M. (2018). *Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnykh uchyteliv do zberezhennia i zmitsnennia profesiinoho zdorovia*. TNPU.
18. Beztelesna, L. I., & Matviichuk, Yu. V. (2022). *Emotsiinyi menedzhment yak instrument zabezpechennia zrostannia produktyvnosti biznesu*. *Visnyk NUVHP. Ekonomichni Nauky*, 2(98), 3–12.
19. Ovcharenko, H. R. (2013). *Strukturna model emotsiinoho intelektu*. *Visnyk Pislidyplomnoi Osvity*, 9(2), 261–267.
20. Kokun, O. M., & Melnychuk, T. I. (2023). *Rezyliens-dovidnyk*. Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy.
21. Lazos, H. P. (2019). *Teoretyko-metodolohichna model rezyliientnosti yak osnova pobudovy psykhotekhnolohii yii rozvytku*. *Orhanizatsiina ta Ekonomichna Psykholohiia*, 2–3(17), 77–89. <https://doi.org/10.31108/2.2019.3.17.9>
22. CT Insider. (2025). AI is already here: Artificial intelligence is already changing how CT students are being taught. <https://www.ctinsider.com/news/education/article/ai-education-ct-schools-east-hartford-lebanon-tech-20302119.php>
23. The Times. (2025). Now AI is coming to the classroom as tech revolutionises lessons. <https://www.thetimes.co.uk/article/now-ai-is-coming-to-the-classroom-as-tech-revolutionises-lessons-s8nwdtdtl>

24. The 74 Million. (2023). Shockwaves & Innovations: How nations worldwide are dealing with AI in education. <https://www.the74million.org/article/shockwaves-innovations-how-nations-worldwide-are-dealing-with-ai-in-education/>
25. Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy. (2024). Vykorystannia shtuchnoho intelektu v osvithomu seredovyschi. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743397/>
26. Instytut tsyfrovizatsii osvity NAPN Ukrainy. (2024). Tsyfrova kompetentnist vchytelia. <https://sites.google.com/iitlt.gov.ua/digitalteacherscompetence>
27. Danko, A. (2024). Osoblyvosti orhanizatsii doprofilnoi pidhotovky zdobuvachiv osvity v himnaziakh u dystantsiinomu formati v umovakh transformatsiinykh protsesiv. *Problems of the Modern Textbook*, 32, 83–94.
28. Danko, A. (2024). Psykhosotsialna pidtrymka yak skladova derzhavno-suspilnoi vzaiemodii v umovakh voiennoho stanu. In *Aktualni pytannia zabezpechennia stiikosti systemy upravlinnia osvitoiu v umovakh voiennoho stanu* (pp. 217–220).
29. Topuzov, O. M., & Danko, A. Yu. (2023). Systema osvithoho partnerstva zakladu zahalnoi serednoi osvity Ukrainy v umovakh viiny. *Ukrainskyi Pedahohichnyi Zhurnal*, 3, 5–12. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-3-5-12>
30. Onats, O. M., & Danko, A. Yu. (2022). Psykholohichni aspekty pedahohiky partnerskoi vzaiemodii v zakladakh osvity u pidruchnyku dlia kerivnyka. *Problemy Suchasnoho Pidruchnyka*, 29, 172–184.
31. Popovych, L., & Danko, A. (2022). Problema derzhavno-hromadskoho upravlinnia zakladamy zahalnoi serednoi osvity na zasadakh partnerskoi vzaiemodii. In *Problemy suchasnoho pidruchnyka* (pp. 56–58). Pedahohichna Dumka.
32. Verkhovna Rada Ukrainy. (2017). Zakon Ukrainy “Pro osvitu” № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
33. Verkhovna Rada Ukrainy. (2020). Zakon Ukrainy “Pro povnu zahalnu seredniu osvitu” № 463-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
34. Kremen, V. (2010). Profilne navchannia: Shliakh do efektyvnoi realizatsii. *Osvita Ukrainy*, 3–4, 4.
35. Lypova, L. (2008). Teoriia i praktyka zdiisnennia profilnoho navchannia v zahalnoosvitnii shkoli. *Dyrektor Shkoly, Litseiu, Himnazii*, 5, 32–37.
36. Topuzov, O. M. (2021). Osvitnie partnerstvo zakladu zahalnoi serednoi osvity yak chynnyk uspishnoi orhanizatsii doprofilnoi pidhotovky. In *Doprofilna pidhotovka uchniv u suchasni himnazii* (pp. 7–11).
37. Kovalchuk, V. A. (2023). Pedahohika partnerstva u profesiinii diialnosti vchytelia. *ZhDU*.
38. Kokhanova, O. (n.d.). Partnerstvo yak faktor sotsializatsii osobystosti. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2004/1/O_Kokhanova_PPTP_2_IPSP

39. Hrynevych, L., Elkin, O., Kalashnikova, S., Kobernik, I., Kovtunets, V., et al. (2016). Nova ukrainska shkola: Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi osvity.
40. Stadnyk, B., & Kubitskyi, S. (2025). Metodychni rekomendatsii shchodo optymizatsii upravlinnia robotoiu z obdarovanymy ditmy v himnazii. MTCND Conference Proceedings, 21.02.2025, 35–43.
41. Alshamrani, A., Myneni, S., & Chowdhary, A. (2019). A survey on advanced persistent threats: Techniques, solutions, challenges, and research opportunities. *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, 21(2), 1851–1877.
42. Pahljina-Reinić, R., Rončević Zubković, B., & Kolić-Vehovec, S. (2024). Achievement goal orientation profiles and gymnasium students' experiences with digital technologies in education. *Psihologijske Teme*, 33(1), 67–89.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FACTORS INFLUENCING THE TRANSFORMATIONS IN THE ACTIVITIES OF EDUCATIONAL PROCESS PARTICIPANTS IN THE CONTEXT OF WAR AND POST-WAR RECONSTRUCTION

Abstract. The article provides a scientific analysis of psychological and pedagogical factors determining the activities of the subjects of the educational process (school leaders, teachers, students) under profound social transformations caused by martial law and the tasks of Ukraine's post-war reconstruction. The educational system is shown to function in conditions of multifactorial transformations combining crisis-related (war), reform-related (the New Ukrainian School), and technological (digitalisation) aspects. It is substantiated that the transformation of the school's role towards strengthening its psychosocial support function is becoming a key factor. The main psychological and pedagogical determinants are grouped into four components: psychosocial, managerial, didactic-methodological, and innovation-technological. It is concluded that effective management of transformations is possible only under systemic support of mental health and the development of a humanistic philosophy of educational partnership.

Keywords: psychological and pedagogical factors, transformations, martial law, post-war reconstruction, resilience, emotional management, psychosocial support, educational partnership, artificial intelligence.